

לקוטי דיבורים על הגש"פ ועניני החג

שאנייה נשאתה באדם למחרתו אינו דבר של קיימא, ונמשל כבהמות נדמו, ועל האדם לראות בעת שיש לו השגה גדולה, שיסאר אללו בהשגה בקביעות, ובעת שהשיגו בני"ה, זה קלי ואנוכו", שהיו משיגין אלוקותו ית' עד שהיו יכולין להראות באצבע, וכמו שאמרו חז"ל, ראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים, הי' לבני"ה חשוקה גדולה שהגלוי שכינה ישאר אללם באופן קבוע, ומחוך חשוקה זה שהיתה צוער בלבם, אמרו זה אלי ואנוכו, ואבני לי מקדשא, שיבנו מקום להשראת השכינה בתוך כלל ישראל באופן קבוע.

ברש"י פי' לשון ואנוכו מלשון נוי, אספר נוי ושבחו לבאי עולם, ובגמ'. מלינו ג"כ שפירשו ואנוכו מלשון נוי, אחנאה לפניו במלות, עליית נאה, לולב נאה, (פי' שבת קלג:), ועוד מלינו בגמ'. שם שפירשו כי מלת ואנוכו הוא לירוף שתי תיבות אני והוא, ופירשו הוי דומה לו מה הוא רחום אף אתה רחום, וכן הוא במכילתא, ובאמת כל הפירושים עולים בקנה אחד עם פירושו של התרגום, כי התרגום מדבר מהשראת השכינה על כלל ישראל בתורת כלל, שתיי השכינה בתוכם, אבל בעת שאמרו בני"ה זה קלי ואנוכו, הבינו ג"כ הלורך שכל יחיד ויחיד יהי ראוי לגלוי השכינה הזאת באופן קבוע, ושייבי קיים בהשראת השכינה בתוך כל אחד ואחד, וכמו שאמרו חז"ל ושכנתי בתוכם, בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד, ואף לאחר חורבן ביהמ"ק נשאר קיים ה"ש, ושכנתי בתוכם", בתוך כל אחד ואחד. ובכדי שיהיו ראויים להשראת השכינה בקביעות, אמרו זה קלי ואנוכו, שיעשו גופם

(א) כתיב (שמות יג', ח') והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים, וברמז"ן סו"פ בא פי' ע"ד האמת כי מלת זה הוא כמו זה קלי ואנוכו, כלומר, כי בעבור שמו וכבודו עשה את הגאולה, ופירושו הוא, כי הגאולה היתה למען שיהי לבני"ה השגה הזאת באלוקותו ית' עד שיהא ביכולתם לומר זה קלי, כאדם המורה באצבע, ובעבור שיהי להם השגה הזאת הוליאם ממצרים, וברש"י פי' בעבור שאקיים מצותיו כגון פסח מלה ומרור הללו, שטיקר הגאולה היתה בעבור שיקבלו בני"ה התורה, וכדכ' (שמות ג' יב') צהוליאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על הכר הזה, וזהו הפירוש הפשוט צמה שנקבע פסוק זה לתשובה לשאלת הרשע, כי זה הרשע אשר אינו רואה בקיום המלות, ושואל מה העבודה הזאת לכם, אין לו שייכות להגאולה, ואלו הי' שם לא הי' נגאל, כי כל הגאולה היתה בעבור שיקיימו בני"ה מלות אלו. ובאמת צ' הפירושים עולים בקנה אחד כאשר יתבאר.

כתיב (שמות ע"ו, ב') זה קלי ואנוכו ובת"א פי' הלשון ואנוכו ואבני לי מקדשא, שהוא מיוחד על הקרא נוח שאין, והכונה בדברי התרגום היא, עפ"י מה שידוע מספרי מוסר, כי בעת אשר בא אדם לאתה השגה גדולה או מדרגה, לריך הוא להתבונן שיסאר אללו המדרגה באופן קבוע, ושלא יהי הבחינה של התעוף עיניך צו ואינו, וכמו שפי' רבי ר' בונם מפרשיסחא (הובא בשפ"א וילא תרל"ה) הכתוב אדם ביקר כל ילין נמשל כבהמות נדמו, (תהלים מט', יג'), כי השגה

מעשה המזבח של אלו הדי' מנזח, שאותו הגלוי שכינה כנשר, „שכשמואלח ישנים מקשקש בכנפיו להעירם שיקילו משנתם“, נגזח בחוך המזבח של מזוזה, ובעת אשר האדם מקיים מעשה המזבח נתגלים לו אותם ההארות של יי"מ, ודבר זה הוא בכל המזוח כולם, ובכל מזבח יש גלוי מיוחדת של ההארות הגדולים שהיו בעת יי"מ, וזהו פי' הכתוב זכר עשה לנפלאותיו, שכל הגלויים שהיו צהאוחות והמופחים צמלרים, נשחרו לעד צהקיום של מעשה המזוח, ובכל מזבח בעת עשייתה נחשורר הגלוי שכינה של יי"מ מלרים.

ידועים דברי הקדושת לוי צפירוש נוסח הצרכה, שעשה נסים וכו' צימים ההם צזמן הזה, כי אלו ההארות שירדו צימים ההם, אותם הארות חוזרים ויורדים בכל שנה ושנה צזוחו הזמן, ובזה הוא מתרץ קושיית הע"ז (א"ח סי' תרפ"צ סק"ה) למה לא תקנו חז"ל זכר גם לשאר נסים שהיו, כגון מלחמת סיסרא וכדומה, ומבאר כי רק צנסיס כאלו שחוזר ויורד ההארות בכל שנה ושנה עשו זכר לדורות, (עי' צדבריו צקדושה ראשונה), ובליל פסח בכל שנה נחשורר ההארות מיציאת מלרים, וזוכים צני"י להארה מאוחן הגלויים שהיו בעת שילאו צני"י ממלרים, והאדם יכול לצכות לאלו הגלויים רק ע"י המזוח מעשיות של אותה הלילה, שע"י הפסח ומלח ומרור הוא זוכה להגלוי שכינה שהי' בעת יי"מ, וזהו כונת רש"י צעצור שאקיים מזוחיו כגון פסח מלח ומרור הללו, כי ע"י קיום המזוח האלו נשאר קיים אותה הגלוי שכינה של יי"מ לעולם ועד בחוך כל אחד ואחד מכלל ישראל, ונשאר קיים

מרכבה לשכינה, ובכל ההרגשים שלהם יעשו עלמם ראויים להשראת השכינה, ולכן פירשו ואנוהו – אספר נויי ושצחו לצאי עולם, שיבי' הדיבור שלהם ראוי להשראת השכינה, ואנוהו – אחנאה לפניו צמלוח, שגם צהעשיי שלהם יהיו ראויים להשראת השכינה, ואנוהו – מה הוא רחום וגו', שצהמחשבה וצמדות שלהם יהיו ראויים להשראת השכינה, שכל הג' חלקים של האדם יהי' ראוי להיות מרכבה לשכינה, וע"י עשיית הג' דברים האלו הוא גורם השראת השכינה הזאת של זה קלי ואנוהו, ומקיים הואנוהו – ואבני לי מקדשא, שיבי' גופו המעון לשכינה.

ידוע כי כל המזוח הם זכר ליציאת מלרים, ואין הפירוש צזה שהוא כזכר צעלמח, אלא שבעת עשיית המזוח האדם זוכה לההארות שהיו בעת יציאת מלרים, ודבר זה למדנו מתורתו של רבינו הגר"ח, שכתב צספרו אדרת אליהו על הא דכתיב (דברים צב, יא') כנשר יעיר קנו על גזליו ירחף יפרש כנפיו יקחהו ישאחו על אצרתו, וצפשוטו הפירוש הוא על הגאולה ממלרים, שהי' ההתגלות השכינה צהדרגה, ואח"כ כותב כי מרמז על הדי' מזוח המסבצים את האדם, כנשר יעיר קנו זה מזוח מזוזה, כי קנו זהו ביתו של האדם, על גזליו ירחף זהו מזוח יציאת שמרחפין על הגוף, יפרש כנפיו אלו תפילין של יד, ישאחו על אצרתו אלו תפילין של הראש שהוא למעלה מכל האיברים, עיי"ש, (ועיי"ש גם צדרך הב' שכתב שמרמזין על מזוח הללו עפ"י קבלה), ומדב' נראה כי אותה הגלוי שכינה שהי' בעת יציאת מלרים, המרמז צהקרא של כנשר יעיר קנו, נגזח בחוך

עי' שפי"א לפסח(תרמ"ג. תרמ"ו) כי ע"י הרמ"ח מצ"ע הוא מכין הרמ"ח איברים שיהיו מוכנים להיות מרכבה לשכינה. ע"י תוספתא פ"ו דברכות וכן הי' ר"מ אומר אין לך אדם בישראל שאין המצות מקיפות אותו תפילין בראשו תפילין ברועו ומזוזה בפתחו. ארבע ציציות בטליתו מקיפין אותו.

הזה קלי צחוק מעון השכינה אשר בלב כל אחד ואחד מכלל ישראל, וכדברי הרמב"ן שהגאולה היא בעבור התגלות של זה קלי, ואותו ההתגלות נשאר קיים ע"י קיום המצות של כלל ישראל.³

ב) רבן גמליאל היה אומר כל שלא אמר וכו', פסח שהיו אבותינו וכו' על שום מה וכו', מלא זו וכו' על שום מה וכו', מרור וכו' על שום מה וכו', נחבאר כאן בג' גלויים שהי' צעת שילאו בני' ממלרים, ואלו בג' גלויים קיימים לעד צבג' מצות הללו, כי צעת שילאו בני' ממלרים היה גלוי שכינה גדולה, הרצה יותר מכפי השגסס, ולא היו ראויים כלל לאותו ההתגלות, והי' הגאולה דרך דילוג, שאף לא היו ראויים להגאולה צא אתערותא דלעילא, ועל ענין הזה מורה האכילת פסח, על שום שפסח הקב"ה על צחי אבותינו, וכמו שפי' רש"י (שמות יב' כג') שפסח הוא מלי דילוג, וכמו שדרשו חז"ל את הקרא (שה"ש ב' ח') מדלג על הברים, שקאי על יצ"מ, שהיציאה הי'

דרך דילוג, והוא ענין אותו ההתגלות שהי' צעת יצ"מ באחדל"ע בלי שיהיו ראויים בני' לכך, אך צעת צבא ההתגלות השכינה, לריכים להיות נמשך אחר ההתגלות, להגצי' את עולמו מטומאתו ולהיות נמשך אחר ההתגלות, והי' מעלת בני' אשר היו נמשכים אחר ההתגלות, כי אדרבה הרשעים מגודל הצבירות שיש צעת ההתגלות השכינה הם נאזדים, כי האש שורפן,⁴ אבל בני' אשר עדיין נשאר בהם נקודה טהורה, אז צעת התגלות האור הגדול בצעת יצ"מ, נמשכו אחר ההתגלות, וכדכ' משכני אחריו גרולה, שהי' מעלת בני' כי אחר שהי' משכני, ע"י הגלוי שכינה, היו נמשכין אחריו, וזה אחריו גרולה, וזהו ענין המלה, על שום שלא הספיק וכו' עד שנגלה עליהם ממ"ה הקב"ה, אותו הנקודה אשר ישנה בכל איש ישראל, הנקודה הטהורה אשר אין צב משהו חמץ, ונמשכה אחרי ההתגלות השכינה.⁵

י ובשפ"א (לפסח תרנ"ה) מפרש בעבור זה, עבור הסיפור של יצ"מ, והוא כפירושו של רש"י שפירושו של זה קלי ואנוהו, אספר נניו ושבתו, שע"י הדיבור של כלל ישראל יתגלה ההארה של זה קלי ואנוהו, ועי' גם בשפ"א (תרמ"ה) שמפי' דרך צחות מה שאומרים בהגדה וכל המרבה לספר ביצ"מ הרי זה משובח, שהזה לא קאי על האדם המספר, רק על הזה של בעבור ה, "זה", שאותו ה, "זה", נעשה משובח ע"י סיפור יצ"מ, ויש לפרשו על הזה קלי ואנוהו, שע"י רבוי הסיפור נתגלה ה, "זה קלי ואנוהו" ביותר.

י וידוע פי' הרה"ק ר" ברוך ממעוזבו על הקרא ופסח ה' על הפתח, שבכל מקום צריכים מקודם אתערותא דלתתא, וכמו שאמרו השכיח על פתח כחודו של מחט. שצריכים מקודם לפתוח פתח קטן ואח"כ בא האתדל"ע, וכאן פסח על הפתח, שלא המתין הקב"ה על הפתח מלמטה, וגאלם באתדל"ע בלי אתדל"ת.

י וענין הזה באמת מבואר ביותר אצל מהפכת סדום, שכתוב (בראשית יח, כא) ארדה נא ואראה הכצעקתה וגו', ובתרגום מפרש אתגלי, ולא כשאר המפרשים שאין זו לשון של התגלות השכינה, ובפירוש דבריו כתב הרבי ר' בונם, כי הי' זה כמו נסיון, לדעת אם יגיביו עצמם מתוך טומאתם להוהתגלות השכינה, שע"י ההתגלות השכינה נתעורר האדם לתשובה, וההתגלות הוא כעין אתערותא דלעילא להאדם שישוב, ולכן קודם חורבן סדום, הי' התגלות הזאת בכדי שישבו אנשי סדום, ואם אינם שבים סימן שלא נשאר בהם אף נקודה של טוב, ואז "הכצעקתה", והדברים כמעט שמפורשים בדברי המדרש שם שכתב, "מלמד שפתח להם המקום פתח של תשובה שנאמר ארדה נא וגו'", והיינו שההתגלות השכינה הי' פתח לתשובה, וכשאינו נתעלה באותו ההתגלות, אז החורבן בא מאותו ההתגלות גופא, שאינו יכול לסבול ההתגלות האור הגדול, וזה הענין ג"כ במה שנאמר אצל דור ההפלה וירד ה', וכתב התרגום ואתגלי, שהי' פתח להם לשוב, (ועי' בשם משמואל וירא תרע"א שמביא כעין זה בשם האבני נור), ובהשלושה ימי אפילה שהי' בעת מכת חושך שכתבו חז"ל שאז מתו כל בני' שלא היו ראויים לגאולה, י"ל ג"כ שהי' ע"ד הזה, כי איתא שלבני' הי' מאיר אז האור הגנוז, ובכח אותו האור היו יכולין לראות, אף שלהמצריים הי' חושך, ואותן האנשים מבני' שלא היו ראויין להתגלות הזאת מתו מרוב הבהירות שהי' אז, וכן לעת"ל שכתבו חז"ל שיוציא חמה מנרתיקה ורשעים נדונין בה וצדיקים מתרפאין בה, הכונה ג"כ שיהי' אז התגלות גדול בלי לבושים, ומהתגלות הזאת ימותו הרשעים, והצדיקים יתעלו, וכמבואר הכל בספח"ק.

י כתיב (דברים ד' לג לד) השמע עם קול אלקים מדבר מתוך האש כאשר שמעת אתה ויחי, או הנסה אלקים לבוא לקחת גוי מקרב וגו', והפסוק מדבר משני המעלות שלל כלל ישראל כי בעת היותם במצרים לא נאבדו לגמרי, ועדין